

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG4840057

ชื่อโครงการ : ปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุช่วงก่อนและหลังการเกิด
โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

ชื่อนักวิจัย : ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

เบอร์เมลล์ติดต่อ : schonlada2516@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : กันยายน 2548 - กุมภาพันธ์ 2550

โครงการวิจัยเรื่องปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุช่วงก่อนและหลังการเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุของคนกลุ่มต่างๆ ก่อนการเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และเพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนกลุ่มต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุอันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและการขยายตัวของการเกษตรเชิงพาณิชย์ในเขตป่าพรุ รวมทั้งเพื่อศึกษากระบวนการและเงื่อนไขการปรับตัวของผู้ที่อาศัยทรัพยากรในป่าพรุอันเนื่องมาผลกระทบดังกล่าว ตลอดจนเพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนผู้ที่มีปัญหาในการปรับตัวและต้องแบกรับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

จากผลการศึกษาพบว่า ชุมชนพรุคลองค้อเป็นชุมชนที่เกิดจากการแบ่งโดยยึดฐานทรัพยากรป่าพรุเป็นตัวกำหนดในการจัดแบ่งชุมชน สำหรับการก่อตั้งชุมชนในช่วงแรกเกิดจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวบ้านจากแถบพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะชาวบ้านจากหัวไทร และเชียรใหญ่ จนกระทั่งขยายตัวและกลายเป็นชุมชนในที่สุด โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาในช่วงแรกๆ จะนิยมบุกเบิกพื้นที่ทำกินและตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบริเวณริมแม่น้ำและพื้นที่ขอบพรุ แต่ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงค่อยๆ ขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าพรุ โดยในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อได้พึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรป่าพรุในการดำรงชีพมาตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ สัตว์น้ำ และแหล่งน้ำ แต่ต่อมาเมื่อเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและการขยายตัวของการเกษตรเชิงพาณิชย์ในช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกัน ประกอบกับปัจจัยและเงื่อนไขอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากการ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าพรุ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าพรุได้ส่งผลต่อเนื่องไปสู่การเกิดปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับปากท้องของชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อ เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุเพื่อการดำรงชีพได้เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อได้รับผลกระทบในระดับที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมาก กลุ่มที่ได้รับผลกระทบปานกลาง และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบน้อย

จากผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นชาวบ้านจึงพยายามแสวงหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพที่แตกต่างกันออกไปตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลและของแต่ละครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามสำหรับการปรับตัวในรูปแบบต่างๆ ที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นทางเลือกในการปรับตัว พบว่ามีทั้งทางเลือกที่ชาวบ้านสามารถใช้เป็นทางออกได้จริง และเป็นทั้งทางเลือกที่ชาวบ้านตกอยู่ในภาวะที่ต้องจำยอมอันเนื่องมาจากปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไปสำหรับแต่ละบุคคลและแต่ละครัวเรือน

สำหรับการปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อ พบว่าชาวบ้านมีการนำกลยุทธ์ต่างๆ มาใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยกลยุทธ์ที่ชาวบ้านในชุมชนพรุคลองค้อมนำมาใช้ในการปรับตัวที่สำคัญๆ มี 3 กลยุทธ์ใหญ่ๆ ได้แก่ การปรับตัวบนพื้นฐานการผลิตแบบปฐมภูมิ การปรับตัวบนพื้นฐานการผลิตแบบทุนนิยม และการปรับตัวบนพื้นฐานการผลิตอย่างไม่เป็นทางการ โดยการปรับตัวในลักษณะต่างๆ ดังกล่าว พบว่าในความเป็นจริงแล้วทุกครัวเรือนในชุมชนพรุคลองค้อไม่สามารถปรับตัวได้อย่างเท่าเทียมกันในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยและเงื่อนไขบางประการที่แตกต่างกันออกไป โดยพบว่าครัวเรือนในชุมชนพรุคลองค้อมีการปรับตัวที่แตกต่างกันออกไปตามศักยภาพของแต่ละครัวเรือน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่มครัวเรือนใหญ่ๆ ตามปริมาณการถือครองที่ดิน ได้แก่ ครัวเรือนที่มีศักยภาพสูง เป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองมากกว่า 20 ไร่ ขึ้นไป ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 23.18 ครัวเรือนที่มีศักยภาพปานกลาง เป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองตั้งแต่ 10-20 ไร่ ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 32.78 และครัวเรือนที่มีศักยภาพต่ำ เป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 44.04 โดยแต่ละกลุ่มครัวเรือนจะมีการปรับตัวในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และนอกจากนี้ยังพบว่าแต่ละกลุ่มครัวเรือนยังมีการนำการบริหารจัดการด้านการเงินมาปรับใช้ในครัวเรือนอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย การเล่นแชร์

และการกู้เงิน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ท่ามกลางการโถมกระหน่ำของกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาเฉพาะพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนพุดองต้องสามารถดำรงชีพอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีดังต่อไปนี้

1. สนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูป่าพรุ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้ได้ในลักษณะของการเป็นทรัพยากรส่วนรวม รวมทั้งการนำพื้นที่ป่าพรุคืนให้ส่วนรวมจากการถือครองของเอกชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ และนอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนร่วมกันดูแลป่าพรุในลักษณะของป่าชุมชน

2. การส่งเสริมและสนับสนุนการปรับตัวด้านอาชีพของชาวบ้านในชุมชนพุดองต้องเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้และมีความมั่นคงมากขึ้น โดยมีข้อสรุปดังนี้

2.1 กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพสูง ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ และควรเน้นการช่วยเหลือและสนับสนุนในเรื่องของการเพิ่มมูลค่าของปัจจัยการผลิตและมูลค่าผลผลิตในลักษณะต่างๆ

2.2. กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพปานกลาง ควรให้การสนับสนุนในเรื่องของการสร้างอาชีพให้กับครัวเรือนกลุ่มนี้ โดยเฉพาะอาชีพทางเลือกที่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ และควรเน้นการช่วยเหลือหรือสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิตตามความเหมาะสมตามศักยภาพของการผลิตที่ครัวเรือนกลุ่มนี้นำมาใช้ในการปรับตัวด้วย โดยจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้และผลสัมฤทธิ์ที่จะเกิดขึ้นด้วย

2.3 กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพต่ำ เป็นกลุ่มครัวเรือนที่ควรได้รับความสนใจมากที่สุด และควรสนใจอย่างเร่งด่วน โดยควรให้การสนับสนุนในหลายๆ ด้าน ซึ่งนอกจากการให้การสนับสนุนในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการสร้างอาชีพที่มั่นคงให้กับครัวเรือนกลุ่มนี้แล้ว ยังควรที่จะให้การช่วยเหลือในเรื่องของที่ดินทำกินอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากในกลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพต่ำนี้จะมีบางครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกิน โดยในขณะนี้พื้นที่ป่าพรุส่วนหนึ่งถูกทำลายและถือครองโดยบุคคลภายนอกอย่างไม่ถูกกฎหมายอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาปฏิรูปจัดให้เป็นที่ดินทำกินสำหรับชาวบ้านกลุ่มนี้ได้

คำหลัก : ทรัพยากรป่าพรุ การเข้าถึง โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง กลยุทธ์การปรับตัว
ศักยภาพ

Abstract

Project Code : RDG4840057

Project Title : The Problem of the Accessibility and Use of the Resources in the Swamp forest before and after the Introduction of the Pakphanang River Basin Development Project.

Investigator : Chonlada Sangmanee Sirisatidkit
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

E-mail Address : schonlada2516@hotmail.com

Project Period : September 2005 - February 2007

This research aims at studying the characteristics of the use of the resources in the swamp forest by different groups of people before and after the introduction of the Pakphanang River Basin Development Project as well as the arising conflicts among these groups.

The outcome of the research is used to study the impact on different groups of people who have been making use of the resources in the swamp forest areas, including the study of the processes and the conditions of the occupational adjustment of the people who have been making use of the resources of the affected swamp forest. This study also covers the assistance guidelines for the people with adjustment problems and burdens caused by the characteristic changes of the swamp forest.

According to the study, Klong Kong Community is divided on the basis of the resource specification. However, the original community was mainly composed of the people who had migrated from the areas around the Pakphanang River Basin, especially from the Districts of Huatrai and Chienyai. The community has been gradually expanding ever since. The first occupants of the areas preferred to settle down and carry out reclamation activities on the river banks or near the swamp forest. Later the number of the occupants became increasing, so they expanded their producing areas into the swamp forest. In the past the villages around Klong Kong Community relied on the resource base in the swamp forest for their daily existence, especially the land resources, the forests, the aquatic animals and the water resources. Since the introduction of the Pakphanang River Basin Development Project, the commercial agriculture has been

expanded. This change, in addition to other existing factors and conditions, has had a great and complete impact on the way of life of the people in Klong Kong Community due to the change of the ecosystem of the swamp forest, causing a lot of problems concerning the livelihood existence of the people in the community. They have been unable to access to or make use of the swamp forest as they used to in the past, resulting in different and critical impacts on the villagers, who are divided into three groups: the seriously affected, the moderately affected, and the slightly affected.

As a result, the people in the community have been trying to look for their way out, and start adjusting to an alternative for their living conditions based on their individual and family potentiality. Some of them have been successful in solving their problems, but many have had to give in due to their individual and family limitations.

It is found out that some of the villagers have been making use of different strategies to make their families survive the currents of changing circumstances. They have been making use of three strategies: the adjustment on the basis of the secondary production, and the adjustment on the basis of unofficial production. In fact, the families have not been able to equally adjust their lives to new ways of production activities due to the different factors and conditions of the families. The families in Klong Kong Community are divided into three groups, based on the potentiality of the families and the possession of farmland : the high potential families, which have occupied over 20 rai of land (23.18%), the moderately potential families, which have occupied 10-20 rai of land (32.78 %), and the low potential families, which have occupied less than 10 rai of land (44.04 %). Each group of the families has different characteristic adjustment. Besides this, some families have applied the financial system to manage the expenses and income of the families, including saving money through sharing and taking loans in order to survive the torrents of current changes.

The solution guidelines of the families in Klong Kong Community are as follows :

1. There must be a supporting plan to restore the swamp forest so that the people can fully make use of it. The illegally-squattered land by some private sectors must be prevented. In addition, there should be a co-operative plan of the people in the community to help protect the swamp forest and regard it as the community forest.

2. There must be a promotion plan to help the people in the community to succeed in adjusting themselves to new alternatives of occupations in order to survive and become more stable and secure in their livelihood as follows :

2.1 The high potential families should be promoted and provided with the knowledge of work performances and the value addition of different products.

2.2 The moderately potential families should be assisted and provided with occupational prospects and alternatives so that they can bring in more income. They should also be aware of production factors which are relevant to their potentiality in occupational adjustment, regarding the possibility and the effectiveness.

2.3 The low potential families are the most critical, and should be supported in various aspects, and provided with the knowledge concerning alternatives of occupation so that they can gain family stability and farmland. Some illegally-squattered swamp forest must be revoked and allocated to the families, which have not had their own farm land.

Key words : Swamp forest resources, accessibility, Pakphanang River Basin Development Project, adjustment strategies, Potentiality.